

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“ ___ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 70072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за темою:
«Акцизний податок у податковій системі України»

Виконавець:

Студент 42ф групи ФФБС

Кравець Максим Олександрович

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н, Доцент

Шикіна Наталія Анатоліївна

(науковий ступінь, вчене звання)

Шикіна Наталія Анатоліївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ	6
1.1. Історія розвитку акцизного податку в Україні та світі	6
1.2. Правове регулювання акцизного податку в Україні	14
1.3. Роль і місце акцизного податку в податковій системі України.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ В УКРАЇНІ.....	21
2.1. Аналіз надходжень акцизного податку до бюджету України.....	21
2.2. Порівняльний аналіз з іншими податковими надходження	26
2.3. Проблеми та виклики у сфері адміністрування акцизного податку	36
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ В УКРАЇНІ.....	45
3.1. Світові практики оптимізації акцизного податку	45
3.2. Пропозиції щодо вдосконалення законодавства та адміністрування акцизного податку	47
3.3. Оцінка потенційного впливу реформ на економіку України	61
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність обраної теми дослідження акцизного податку в податковій системі України обумовлена кількома ключовими факторами. По-перше, акцизний податок є важливим джерелом доходів державного бюджету, забезпечуючи фінансову стабільність та можливість реалізації соціально-економічних програм. У сучасних умовах, коли державний бюджет потребує додаткових ресурсів для вирішення нагальних завдань, дослідження ефективності акцизного оподаткування набуває особливого значення.

По-друге, акцизний податок виконує регуляторну функцію, впливаючи на структуру споживання та виробництва товарів. Зокрема, оподаткування таких товарів, як алкоголь, тютюн та паливо, сприяє зменшенню їх споживання, що позитивно впливає на здоров'я населення та стан довкілля. У контексті зростаючого інтересу до питань охорони здоров'я та екології, вивчення впливу акцизного податку на ці аспекти є надзвичайно актуальним.

По-третє, акцизний податок відіграє значну роль у процесі євроінтеграції України. Гармонізація податкової політики з вимогами Європейського Союзу вимагає відповідного реформування акцизної системи. Дослідження проблем та перспектив гармонізації акцизного оподаткування сприятиме підвищенню ефективності податкової системи України та її інтеграції в європейський економічний простір.

Четвертим аспектом, який підкреслює актуальність теми, є боротьба з тіньовою економікою та контрабандою. Високі ставки акцизного податку можуть стимулювати нелегальний обіг товарів, що призводить до втрат державного бюджету та порушень конкуренції на ринку. Вивчення механізмів контролю та адміністрування акцизного податку дозволить виявити слабкі місця в існуючій системі та розробити рекомендації щодо її вдосконалення.

П'ятим фактором є необхідність удосконалення механізмів адміністрування акцизного податку. Незважаючи на численні реформи, система адміністрування акцизів залишається складною та не завжди ефективною. Аналіз сучасного стану

адміністрування, виявлення проблем та розробка пропозицій щодо їх вирішення є важливими завданнями для підвищення ефективності акцизного оподаткування.

Шостим аспектом є вплив акцизного податку на соціально-економічний розвиток. Високі ставки акцизів можуть мати негативний вплив на доходи населення та конкурентоспроможність національних виробників. Дослідження цього питання дозволить збалансувати фіскальні та соціальні інтереси, забезпечуючи стійкий розвиток економіки.

Нарешті, актуальність теми підтверджується значним інтересом наукової спільноти до питань акцизного оподаткування. Вітчизняні та зарубіжні дослідники активно вивчають різні аспекти акцизної політики, що свідчить про її важливість та необхідність подальших досліджень у цій сфері. Враховуючи вищезазначені фактори, можна зробити висновок про високу актуальність дослідження акцизного податку в податковій системі України.

Сучасний стан досліджуваної проблеми. Сучасний стан акцизного оподаткування в Україні характеризується численними змінами в законодавстві, спрямованими на гармонізацію з нормами Європейського Союзу. Водночас, існують проблеми, пов'язані з недосконалою адмініструванням, високим рівнем тіньової економіки, а також недостатньою ефективністю механізмів контролю за сплатою акцизів. Дослідження цих аспектів дозволить розробити рекомендації щодо вдосконалення акцизної політики в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є аналіз акцизного податку у податковій системі України та розробка рекомендацій щодо підвищення його ефективності. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- висвітлити історію розвитку акцизного податку в Україні та світі;
- визначити правове регулювання акцизного податку в Україні;
- визначити роль і місце акцизного податку в податковій системі України;
- здійснити аналіз надходжень акцизного податку до бюджету України;
- провести порівняльний аналіз з іншими податковими надходженнями;
- визначити проблеми та виклики у сфері адміністрування акцизного податку;

- дослідити світові практики оптимізації акцизного податку;
- надати пропозиції щодо вдосконалення законодавства та адміністрування акцизного податку;
- здійснити оцінку потенційного впливу реформ на економіку України.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є акцизна політика України як складова частина податкової системи. Предметом дослідження є механізми формування, адміністрування та контролю за сплатою акцизного податку.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувались загальнонаукові методи, такі як аналіз, синтез, індукція та дедукція, а також спеціальні методи економічного аналізу, зокрема порівняльний аналіз, економіко-статистичний метод, методи графічного аналізу та моделювання.

Інформаційні джерела. Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти України, статистичні дані Державної служби статистики України, матеріали Міністерства фінансів України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, а також дані міжнародних організацій.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення акцизної політики України, розробки заходів щодо підвищення ефективності адміністрування акцизного податку, а також для підготовки рекомендацій щодо зниження рівня тіньової економіки.

Вітчизняні та іноземні автори, які працюють у даному напрямку. Серед вітчизняних авторів, що досліджували питання акцизного оподаткування, слід відзначити роботи І. Луніна, В. Дергачова, М. Кучерявенка. Серед зарубіжних дослідників варто виділити праці Дж. Каплоу, А. Пігоу, В. Лі.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі розглядаються теоретичні основи акцизного оподаткування. У другому розділі аналізується сучасний стан акцизного оподаткування в Україні. У третьому розділі розробляються рекомендації щодо вдосконалення акцизної політики.

ВИСНОВКИ

Відповідно до проведеного дослідження, були зроблені наступні висновки:

1. Акцизний податок має давню історію, що бере свій початок ще в античні часи. Його розвиток проходив через різні етапи еволюції податкових систем у світі, адаптуючись до змін економічних і соціальних умов. В Україні акцизний податок також зазнавав значних трансформацій, особливо в період незалежності, коли він став важливим джерелом бюджетних надходжень та регулювання споживання підакцизних товарів.

2. Правове регулювання акцизного податку в Україні здійснюється на основі Податкового кодексу України та інших нормативно-правових актів. Встановлені правила забезпечують обчислення, сплату та контроль за сплатою акцизного податку, що сприяє прозорості та ефективності податкової системи. Важливим аспектом є гармонізація національного законодавства з вимогами Європейського Союзу, що полегшує інтеграцію України в європейський економічний простір.

3. Акцизний податок є одним з ключових елементів податкової системи України, відіграючи важливу роль у формуванні доходів державного бюджету. Він також виконує регулюючу функцію, сприяючи зниженню споживання товарів, що є шкідливими для здоров'я та екології. Завдяки акцизному податку держава може фінансувати соціальні програми та підтримувати розвиток інфраструктури.

4. Аналіз надходжень акцизного податку до бюджету України за період 2014-2023 років показав стійке зростання доходів від цього податку. Це свідчить про ефективність акцизної політики та важливість акцизного податку для фінансової стабільності держави. Стабільність і передбачуваність надходжень дозволяють уряду планувати бюджет на довгострокову перспективу.

5. Порівняння акцизного податку з іншими податковими надходженнями показало, що акцизний податок є важливим, але не домінуючим джерелом доходів бюджету. Податок на додану вартість (ПДВ) та податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) значно перевищують акцизні надходження, що підкреслює важливість цих податків у структурі податкових доходів України. Акцизний податок відіграє стабілізуючу роль у податковій системі.

6. Адміністрування акцизного податку в Україні стикається з низкою проблем, таких як високий рівень тіньової економіки та ухилення від сплати податків. Важливим викликом є також складність системи адміністрування, яка потребує вдосконалення. Розв'язання цих проблем сприятиме підвищенню ефективності податкової системи та зменшенню втрат бюджету.

7. Вивчення світових практик оптимізації акцизного податку показує, що успішні країни застосовують різні підходи до вдосконалення акцизної політики. Це включає запровадження електронних систем адміністрування, диференціацію ставок податку залежно від шкідливості товарів та стимулювання екологічно чистих технологій. Використання таких практик може підвищити ефективність акцизного оподаткування в Україні.

8. Для вдосконалення законодавства та адміністрування акцизного податку в Україні доцільно підвищити ставки на шкідливі для здоров'я товари, запровадити сучасні технології для контролю за обігом підакцизних товарів та зменшити можливості для ухилення від сплати податків. Також важливо гармонізувати національне законодавство з вимогами Європейського Союзу.

9. Потенційні реформи в сфері акцизного оподаткування можуть мати значний позитивний вплив на економіку України. Зокрема, підвищення ефективності збору акцизів та зниження рівня тіньової економіки сприятиме збільшенню бюджетних надходжень. Це дозволить уряду реалізовувати важливі соціально-економічні програми, покращувати інфраструктуру та підтримувати сталий розвиток країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-17. ст. 112
2. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального: Закон України № 481/95-ВР від 19.12.1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 46. ст. 345
3. Про затвердження Положення про виготовлення, зберігання, продаж марок акцизного податку та маркування алкогольних напоїв, тютюнових виробів і рідин, що використовуються в електронних сигаретах: Постанова Кабінету Міністрів України № 1251 від 27 грудня 2010 р.
4. Про затвердження форми податкової накладної та Порядку заповнення податкової накладної: Наказ Міністерства Фінансів України № 1307 від 31.12.2015
5. Акцизний податок. *Uteka*. URL: <https://uteka.ua/ua/search/all?q=%D0%90%D0%BA%D1%86%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%B9+%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA>
6. Акцизний податок: зміни, які готує 2021 рік. *Uteka*. 2020. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-ezhednevnyj-buxgalterskij-obzor-39-akciznyj-nalog-izmeneniya-kotorye-gotovit-2021-god>
7. Брусенцева А., Бровко Л. Проблеми функціонування та вдосконалення акцизного податку. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/4510/1/%D0%91%D1%80%D1%83%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf>
8. Волошин Н.В. Роль акцизного податку у структурі державного бюджету України. *Студентський вісник національного університету водного господарства та природокористування*. 2022. № 2 (18). С. 29-32

9. Волощук М.Г., Матьола І.І., Карабін Т.О., Білаш О.В. Становлення та розвиток податкової системи України: монографія. Ужгород, Видавництво Олександри Гаркуші, 2021. 86 с.

10. Волощук Р.Є. Акцизний податок: сутність і визначальні характеристики. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 41. С. 254-260

11. Доц Т.В., Слюсар Р.Ю. Особливості застосування акцизу в Україні та деяких країнах світу. *Національний лісотехнічний університет України*. 2012. № 22.2. С. 207-212

12. Зміни до ПКУ: акцизний податок. *Uteka*. 2018. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-novosti-zakonodatelstva-1-izmeneniya-v-nku-akciznyj-nalog>

13. Казацька М.Д. Правове регулювання акцизного податку в Україні: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2019. 21 с.

14. Казацька М.Д. Функції акцизного податку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 46. С. 144-148

15. Качула С.В., Щирий Г.Л. Адміністрування акцизного оподаткування в Україні: сутність та перспективи розвитку. *Держава та регіони*. 2020. № 3 (114). С. 89-96

16. Качула С.В., Щирий Г.Л. Адміністрування акцизного оподаткування в Україні: сутність та перспективи розвитку. *Держава та регіони*. 2020. № 3 (114). С. 89-96

17. Кміть В.М., Антосяк В.І. Напрями оптимізації акцизного оподаткування в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 38. С. 330-335

18. Кміть В.М., Антосяк В.І. Напрями оптимізації акцизного оподаткування в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 38. С. 330-335

19. Кміть В.М., Волощук О.Г. Напрями удосконалення системи непрямого оподаткування в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 1124-1128

20. Кміть В.М., Волощук О.Г. Напрями удосконалення системи непрямого оподаткування в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 1124-1128
21. Кміть В.М., Корпан Н.В. Податкова система та її роль у формуванні бюджету України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 8. С. 996-1001
22. Костяна О.В. Особливості розвитку акцизного оподаткування в Україні. *Бізнес Інформ*. 2017. № 3. С. 259-266
23. Логвіновська С.І. Практика та проблематика формування в Україні доходів бюджету непрямими податками. *Інфраструктура ринку*. 2023. № 71. С. 230-234
24. Макроекономічний прогноз на 2022-2024 роки. *Міністерство фінансів України*. 2022. URL: https://mof.gov.ua/uk/macroeconomic_forecast_for_2020-2022-379
25. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/>
26. Монаєнко А. О., Атаманчук Н. І. Правове регулювання акцизного оподаткування в умовах сучасних викликів та тенденцій розвитку правової держави : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 276 с.
27. Озерчук О.В. Фіскальна ефективність непрямих податків в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2014. № 2 (67). С. 59-70
28. Податкові надходження. *Case Ukraine*. URL: <https://cost.ua/byudzhet-ukrayiny/revenue/main/#1>
29. Сотніченко О.А. Вдосконалення фінансової ефективності непрямих податків в Україні. URL: <https://journals.uran.ua/tarp/article/download/171683/173624/384210>
30. Фрадинський А.О. Еволюція акцизного оподаткування в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 1. С. 112-116
31. Щирий Г.Л. Система специфічного акцизного оподаткування в Україні: етапи становлення та перспективи розвитку. *Причорноморські економічні студії*. 2020. № 54. С. 224-231

32. Ярош М., Прокіпчук Л., Галамай Р. Удосконалення акцизного оподаткування в Україні в умовах інтеграції до ЄС. *Науковий вісник Сумського аграрного університету*. 2019. № 4 (82). С. 36-43

33. Ярошенко Ф.О., Павленко В.В., Павленко В.П. Історія податків та оподаткування в Україні : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл; за заг. ред. А. М. Подоляки. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 416 с.

34. AmCham Ukraine supports real fight against illegal market of excisable goods. *American Chamber of Commerce Ukraine*. 2024. URL: <https://chamber.ua/news/amcham-ukraine-supports-real-fight-against-illegal-market-of-excisable-goods>

35. Black market costs Ukraine one billion USD each year — who are the worst culprits? *The new voice of Ukraine*. 2023. URL: <https://english.nv.ua/business/black-market-costs-ukraine-one-billion-usd-each-year-who-are-the-worst-culprits-50318103.html>

36. Changes in the tax and customs rules have come into force. *PwC*. URL: <https://www.pwc.com/ua/en/publications/tax-and-legal-alert/2022/customs-tax-rules-changes.html>

37. Consumption Tax Trends 2022. *OECD*. 2022. URL: <https://www.oecd.org/tax/consumption/consumption-tax-trends-19990979.htm>

38. Corruption Perceptions Index/ *Transparency.org*. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>

39. Four innovations reshaping tax administration. *McKinsey & Company*. 2018. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/public-sector/our-insights/four-innovations-reshaping-tax-administration>

40. Global Excise Tax Application and Trends. *Tax Foundation*. 2023. URL: <https://taxfoundation.org/research/all/global/global-excise-tax-policy-application-trends/>

41. Important changes in tax and legal legislation coming into effect in 2021. *Deloitte*. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/en/pages/press-room/tax-and-legal-alerts/2021/tax-and-legal-legislation-changes.html>

42. Launching a digital tax administration transformation. *Asian Development Bank*. 2022. URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/792586/digital-tax-administration-transformation.pdf>

43. Selected Excise Duties in OECD Countries. *OECD-Library*. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/fc2d6da5-en/index.html?itemId=/content/component/fc2d6da5-en>

44. Teaching tax essentials. *OECD-Library*. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/1c2bb232-en/index.html?itemId=/content/component/1c2bb232-en>

45. The Corruption Perceptions Index 2023. *Transparency International*. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/en/>

46. The World Bank In Ukraine. *The World Bank*. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview>

47. The World of Excise Taxation. *Tax Foundation*. 2021. URL: <https://taxfoundation.org/taxedu/podcast/all/the-world-of-excise-taxation/>

48. Ukraine Tax Revenue. *CEIC*. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/ukraine/tax-revenue>

49. Ukraine Tax Revenue: % of GDP. *CEIC*. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/ukraine/tax-revenue--of-gdp>

50. Ukraine. *Transparency.org*. URL: <https://www.transparency.org/en/countries/ukraine>